

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Lepenica-priroda, stanovništvo, privreda i zdravlje

Grin, Ernest

1963

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/items/2cf6f585-f2d1-4364-aa01-e19880111050>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

LEPENICA

Priroda, Stanovništvo, Privreda i Zdravlje

SARAJEVO

1963

MLADEN BROČIĆ i MEHMED DŽUMHUR

OPSTETRIČKO-GINEKOLOŠKA ZAPAŽANJA

Kad se pođe od Sarajeva drumom koji vodi prema severu i pređe prevoj Kobiljača ili Kobilja Glava, na samo 23 kilometra od Sarajeva ulazi se u područje što ga čini sliv reke Lepenice. To područje predstavlja izrazitu predeonu celinu. U ovom rejonu tzv. župe Lepenice živi 7.767 stanovnika. Istoričari koji su se bavili prilikama u srednjovekovnoj Bosni i znali za pomen župe Lepenice nisu uopšte ulazili ni u kakva razmatranja o granicama i o teritoriji te župe, tako da je Lepenica ostala, lako izrazita predeona celina, u nauci nepoznata, iako se nalazi tako blizu Sarajeva, središta ne samo političkog nego i kulturnog i naučnog rada u ovoj pokrajini. Fizičko-geografski karakter Lepenice kao predeone celine u suštini nije se menjao od davnih istorijskih dana.

Iz tih razloga u toku juna i avgusta meseca 1958. godine Naučno društvo NR BiH organizovalo je sveobuhvatnu akciju ispitivanja sliva reke Lepenice. Akcija je obuhvatila oblasti geografije, istorije, agrotehnike, etnologije, etničkog sastava stanovništva, pa sve do medicine.

U okviru zdravstvenog ispitivanja izvršeno je specijalističkih ginekološko-akušerskih pregleda 496 žena sa pomenutog područja, i to 220 žena iz Gornje Lepenice, ili Gornjeg kraja, i 286 žena iz Donje Lepenice, ili Donjeg kraja. Ta podela je uslovljena reljefom i rečnim tokom, a još više laktom reke Lepenice i od znatne je uloge u životu i običajima stanovnika pomenutih predela. Zbog toga ćemo u svojim izlaganjima odvojeno iznositi opstetričko-ginekološka zapažanja o Gornjoj i Donjoj Lepenici (slika 1).

Po konfesionalnoj pripadnosti radi se o stanovništvu katoličke veroispovesti, manje muslimanskom, a najmanje pravoslavnom (vidi tabelu 1.); po zanimanju u ogromnom procentu bile su žene koje se bave kućnim i zemljoradničkim poslovima.

TABELA 1.

Veroispovest	Katolička	Muslimanska	Pravoslavna
Gonja Lepenica	130	59	40
Donja Lepenica	208	52	8

Starost pregledanih žena, kao što se vidi iz priložene tabele (tabela 2), u najvećem procentu kretala se u okviru četvrte decenije, onda treće, pa pete, šeste, iznad šeste i najmanje druge decenije.

TABELA 2.

Godine starosti	15—20	20—30	30—40	40—50	50—60	Preko 60
Gornja Lepenica	16	62	55	44	36	17
Donja Lepenica	15	67	71	52	42	20

Konstatovano je da se najveći broj pregledanih žena vrlo rano udaje, najviše u periodu između 15. i 20. godine, nešto manje u periodu između 20. i 25. godine.

Većina pregledanih žena nalazi se sada u bračnom stanju, vrlo je malo udovica, dok je broj neudatih pregledanih žena relativno mali. Procenat žena u bračnom stanju u Gornjoj Lepenici iznosi 95,1%, a u Donjoj Lepenici 94,7%.

Pojava menarhe, tj. prve menstruacije, javljala se kod naših pregledanih žena većinom iznad 15 godina života, nešto manje u periodu između 14. i 15. godine, što znači: u ogromnom procentu kasnije nego kod gradskog stanovništva i u jugoslovenskom proseku. (Tabela 3)

TABELA 3.

Godine pojave menarhe	10—12 god.	12—14	14—15	15—16	16—18
Gornja Lepenica	1	16	36	70	107
Donja Lepenica	4	74	64	61	65

Ispitivanja akceleracije menarhe, koja su vršena na Ginekološko-akušerskoj klinici i bivšem Ginekološko-akušerskom odeljenju Opšte bolnice u Sarajevu, pokazuju srednje vrednosti pojave menarhe u sadašnje doba: kod muslimanki — 13,63 god., a nemuslimanski — 13,15 god., dok je pre 100 godina prosečna starost dobijanja menarhe kod muslimanki iznosila 15,57, a kod nemuslimanki 15,41 god. Uočljivo je da u periodu Gornje Lepenice, koji je planinsko područje, broj žena sa pojavom menarhe između 16 i 18 godina je znatno veći u odnosu prema Donjoj Lepenici, koja je izrazito ravničarski predeo.

Nastanak menopauze, tj. gubitka menstruacije, kod većine žena bio je u periodu između 45 i 55 godina. Zapaženo je da se menopauza javljala bez uobičajenih klimakteričnih tegoba (tabela 4).

TABELA 4.

Vreme nastanka menopauza	Do 40 g.	Do 45 g.	Do 50 g.	Do 55 g.	Posle
Gornja Lepenica	—	7	78	12	2
Donja Lepenica	14	15	33	13	2

Menstruacioni ciklus kod pregledanih žena uglavnom je bio pravilan i redovan, bez dismenoroičnih tegoba, poly-hypo-olygo-menorrhoea ili meno-metrorrhagia.

Prilikom pregleda i uzimanja anamneza, uočeno je da je ogromna većina žena imala veliki broj porođaja. Tako, npr., broj porođaja od 5 do 10 kod jedne žene bio je česta pojava, naročito u Gornjoj Lepenici, gde smo zabeležili da se jedna žena porodila i 23 puta (tabela 5).

TABELA 5.

Broj rođene dece	Sa 1 det.	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Više od 10
Gornja Lepenica	18	31	23	16	24	15	14	13	15	11	16
Donja Lepenica	8	15	8	12	6	6	6	4	8	3	4

Odnos između spola rođene dece bio je približno jednak. Ono što je vredno zabeležiti, to je vrlo mali broj patologije porođaja, koja bi se mogla očekivati usled mnogobrojnih porođaja kad često dolazi do patoloških izmena položaja fetusa, ispadanja ručice, nožice, pupkovine, placente previje itd.

Porođaji se u ogromnoj većini obavljaju kod kuće, osim malog broja žena iz Kiseljaka, koje su se porođale u porodilištu. Ogroman broj žena porođao se klečeći u Donjoj, a čučajući u Gornjoj Lepenici, uz pomoć neke stare žene. Zapaženo je da se muslimanke porođaju u dimije stojeći. Jedan mali broj žena u poslednje vreme porođaj obavlja ležeći (tabela 6).

TABELA 6.

Način porođaja	Klečeći	Čučajući	Stojeći	Ležeći	U porodilištu i bolnici
Gornja Lepenica	55	93	18	31	18
Donja Lepenica	151	10	16	15	43

Kod većine žena utvrdili smo da je porođaj bio relativno brz i lak. Prvi porođaji trajali su kod većine žena do 6 časova, odnosno od 6 do 12 časova, a sledeći su se odvijali »odmah«, »začas«, kako su nam žene govorile.

Vreme izlaska posteljice bilo je takođe kratko, bez komplikacija. U retkim slučajevima zabeležili smo u trećem porođajnom dobu slučajeve jačeg krvarenja. Tamo gde posteljica nije odmah izašla, porodilje su se parile u toploj vodi.

Pupkovina je podvezivana samo na jednom mestu prema detetu, dok je deo prema posteljici ostala slobodna, nepodvezana. Pupčanik je podvezivan običnim, nesterilnim ili voštanim koncem, tj. koncem koji je provučen kroz vosak. U vreme dok ne otpadne pupčanik, pojedine žene stavljaju »krpicu« natopljenu voskom ili »namuzuju« mleko na isti. Vreme otpadanja pupčanika u najvećem broju slučajeva je četvrtog i petog dana, a često i trećeg dana. Infekcije pupčanika nismo zabeležili.

TABELA 7.

Broj umrle dece	Nije	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Više od 10
Gornja Lepenica	Kod žena 7	42	24	24	18	7	5	3	1	4	—	2
Donja Lepenica	28	18	10	8	5	2	2	2	3	—	—	1

Iz priložene tabele se vidi da je u poređenju sa velikim brojem rodene dece i smrtnost dece isto tako velika, naročito u rejonu Gornje Lepenice. Iz anamnestičkih podataka se vidi da je broj mrtvorodene dece mali. Smrtnost dece bila je najveća u intervalu od prvog do šestog meseca i od šestog meseca do jedne godine života.

Arteficiojelnih i kriminalnih pobačaja kod seoskog stanovništva gotovo nema. U varošici Kiseljaku u poslednje vreme zabeleženo je povećanje broja arteficiojelnih pobačaja. Broj spontanijh pobačaja i pobačaja usled traume srazmerno je mali prema broju trudnoća, odnosno porođaja (tabela 8).

TABELA 8.

Vrsta pobačaja	Spon-tani	Usled traume	Artefi-cijelni	Nema pobačaja
Gornja Lepenica	47	10	3	168
Donja Lepenica	42	19	23	184

Kod velikog broja žena, a naročito u predelu Donje Lepenice, ginekološki nalaz bio je uredan. Kao rezultat mnogobrojnih porođaja zapazili smo pojavu velikog broja RV uteri libera. Zapaženo je da broj cystorectocoela, ruptura perinei inveterata nije adekvatan tolikom broju porođaja, a pogotovo uz način na koji se isti vrši. Ono što smo primetili i što treba naročito naglasiti, to je da smo vrlo retko našli zapaljive promene na adnexama i okolnom tkivu uterusa. Nepostojanje pobačaja, sa jedne strane, opravdavallo bi tu pojavu, ali mnogobrojni porođaji, sa druge strane, bili bi uzrok češćih pojava zapaljivijh promena. U Kiseljaku, gde smo zabeležili izvestan broj pobačaja, našli smo češće i upalne procese na adnexama. Primarne i sekundarne sterilite ne našli smo samo u nekoliko usamljenijh slučajeva. Prolapsa i descenzusa uterusa i vagine zabeležili smo vrlo mali broj, mada smo očekivali daleko više kao rezultat mnogobrojnih porođaja. Vredno je pomenuti izvestan broj erozija i ektopija, koje su, svakako, rezultat čestijh porođaja (tabela 9).

Iz našijh ginekoloških i akušerskih pregleda možemo zaključiti da se radi o ženskom stanovništvu sa normalno razvijeni m karlični m kosturom i normalno razvijeni m genitalni m organima. Akušerska i ginekološka patologija je relativno retka, fertilitet je visok, postoji izražena želja za decom, bilo zbog tradicije ili neznanja da se spreči trudnoća, retko je obraćanje za arteficiojelni prekid trudnoće, a i specifični su načini porođaja.

TABELA 9.

Vrsta oboljenja	Bez ginekoloških oboljenja	Cysto-recto-coela	Recto-coela	Ruptura perineae invet.	RV uteri libera	RV uteri fixata	Ster. pran.	Ster. sec.	Adnex. chron.
Gornja Lepenica	7	23	4	37	34	4	6	3	9
Donja Lepenica	66		11	24	49	5	6	2	11
Vrsta oboljenja	Erosio p. v. u.	Myoma uteri	Prolaps. ut. tot.	Hypoplasia uteri	Cystis ovarii	Graviditas	Atroph. gen. senil.	Incont. urinae	Cystis Bartol.
Gornja Lepenica	23	—	—	6	3	14	22	5	1
Donja Lepenica	14	3	3	3	1	17	3	1	

ZAKLJUČAK

Iznosi se statistički prikaz ginekološko-akušerskih pregleda stanovništva sliva reke Lepenice. Iz njih se može zaključiti da se radi o stanovništvu sa normalno razvijenim karličnim kosturom i normalno razvijenim genitalnim organima, sa relativno retkom patologijom, visokim fertilitetom i izraženom željom za decom. Broj arteficialnih abortusa je vrlo mali, a način porođaja je vrlo specifičan i karakterističan.

LITERATURA

1. Barjaktarović, S.: *Akušerstvo I*, Beograd, Naučna knjiga, 1950.
2. Barjaktarović, S.: *Akušerstvo II*, Beograd, Naučna knjiga, 1950.
3. Barjaktarović, S.: *Ginekologija*, Beograd, Naučna knjiga, 1954.
4. Berić B., Veljković M., Prica S.: *Zbornik radova IV Kongresa ginek. Jugosl.*, II tom, Skoplje, 1960.
5. Guggisberg H. u. Halban H. i Seitz L.: *Biologie und Pathologie des Weibes*, Bd. VII, Teil I: Urban & Schwarzenberg, Berlin—Wien, 1929.
6. Siml G.: *Acta Pediatr. (Stockholm)*, 41, 84, 82, 1952.
7. Filipović M.: *Lepenica kao regija*, Naučno društvo BiH, Sarajevo, 1960.